

A TRANSPARENCY INTERNATIONAL MAGYARORSZÁG VÉLEMÉNYE A 2021 – 2027 PROGRAMOZÁSI IDŐSZAK PARTNERSÉGI MEGÁLLAPODÁSÁNAK TERVEZETÉHEZ

BEVEZETÉS

A 2014-2020. programozási időszakban Magyarország közel 8 ezer milliárd forint (25 milliárd euró) támogatást kap az Európai Strukturális és Befektetési Alapokból. Ez éves szinten a magyar GDP átlagosan 4 %-át teszi ki. A magyarországi közbeszerzéseknek átlagosan a felét részben vagy egészben uniós forrásból finanszírozzák.¹ Magyarország történetében korábban soha nem látott mértékű, vissza nem térítendő fejlesztési forráshoz jutott az ország. A korábban a nagyszabású fejlesztési tervek etalonjának tekintett Marshall-terv keretében a résztvevő országok évente átlagosan a GDP-jük 0,7–1,2 %-nak megfelelő összeget kaptak.

Mindezek ellenére az elmúlt bő egy évtizedben Magyarország versenyképességi mutatói az átlagnál gyengébben alakultak. A Világgazdasági Fórum (World Economic Forum – WEF) szokásos felmérésében² Magyarország a versenyképesség teljes skáláján 140 vizsgált ország közül a 47. helyen állt 2019-ben. Ha világszinten nem is, az Európai Unióban és a régióban feltűnően gyenge Magyarország versenyképessége. Az unió országai közül csak – leghátulról haladva – Horvátország, Görögország, Románia és Bulgária teljesítménye rosszabb Magyarországnál. Továbbá, az Európai Unióhoz 2004-ben és 2007-ben csatlakozott térségbeli országok közül 2005 és 2019 között – Szlovénia mellett – Magyarország GDP-je nőtt a legkisebb mértékében.³

Mindezekre tekintettel azt kell mondani, hogy a hazai fejlesztési programok hatékonysága általában alacsonynak tekinthető.

A Transparency International Magyarország 2015-ben kutatást végzett az uniós források haza felhasználásáról a 2014 – 2020 programozási időszakra vonatkozóan. A kutatási jelentés⁴ számos rendszerszintű korrupciós kockázatot azonosított, amelyek komoly hatást gyakorolnak az uniós forrásból finanszírozott projektek hatékonyságára is, ezért elengedhetetlen lenne a rendszer korrekciója a következő programozási időszakot illetően.

Az alábbiakban a fentiek figyelembevételével szeretnénk véleményt formálni és javaslatokat tenni a Partnerségi Megállapodás tervezetéhez, elsősorban abból a meggyőződésből, hogy az

---

¹ A Közbeszerzési Hatóság 2018. évi beszámolója az Országgyűlés részére, 12. o.

² The Global Competitiveness Report 2019

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

³ Olajozza vagy csikorgatja a fogaskerekeket? A NER korrupciós és gazdasági teljesítménye nemzetközi összehasonlításban. In: Társadalmi Riport. Letöltés: https://www.tarki.hu/sites/default/files/2020-10/060_089_Martin_web.pdf, 80. o.

⁴ Az uniós források korrupciós kockázata Magyarországon, 2015. október

<https://transparency.hu/wp-content/uploads/2016/03/TI-Az-Uni%C3%B3s-forr%C3%A1sok-korrupci%C3%B3s-kock%C3%A1zata-Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>

uniós források – azok felhasználásának optimalizálásával – példátlan lehetőséget adhatnak Magyarországnak számára, hogy a hosszú távú és fenntartható fejlődés útjára lépjen.

RENDSZERSZINTŰ KOCKÁZATOK

Forrásbőség és abszorpció nyomás

- ⇒ **hatékonyság és hasznosság másodlagos**
- ⇒ **pénzügyi felültervezés – túlárazás**
- ⇒ **kevésbé ösztönzött ellenőrzési mechanizmusok**

Ahogy az már fentebb kifejtésre került, Magyarországon bizonyos területeken minden korábbinál lényegesen több elkölthető és elköltendő pénz áll rendelkezésre (forrásbőség). Ez a helyzet számottevően megnöveli a korrupció lehetőségét és veszélyét. A magyar kormány számos alkalommal kifejezte, hogy elsődleges célja az, hogy a lehető legtöbb uniós forrást a lehető leggyorsabban használja fel (abszorpció nyomás).⁵ A kormány minden, az uniós forrásokkal kapcsolatos intézkedése ezt a fő célt szolgálja, amely eredményeként a projektek tervezése, egyes projektekkel elérni tervezett célok indokoltsága, illetve az ellenőrzés jelentősége másodlagossá vált.

Az, hogy a fejlesztéspolitikai célok másodlagosak, és hogy azt a fő célt szolgálják, hogy minél gyorsabban minél több pénzt elköltsön a kormány, tükröződik abban az 1600/2012. (XII. 17.) Korm. határozattal meghozott döntésben is, hogy a 2014–2020-as programozási időszak forrásainak 60 százalékát közvetlen gazdaságfejlesztésre kell fordítani. A 2007–2013-as időszakban ezek aránya még 24 százalék volt, és több adat, például a fentebb idézett versenyképességi adatok is azt látszanak alátámasztani, hogy ezek a típusú támogatások nagyon alacsony hatékonysággal hasznosultak. A kormány által megrendelt, az uniós programok hatékonyságát értékelő tanulmány⁶ szerint „a vállalkozásfejlesztési támogatások GDP-re gyakorolt hatása nem jelentős”, „nem lehet kijelenteni, hogy számottevő válságenyhítő hatásuk lett volna a támogatási programoknak”. A tanulmány azt is megállapítja, hogy a vállalkozásfejlesztési programok termelést bővítő hatása szerénynek tekinthető, a foglalkoztatásra pedig kifejezetten negatív hatást gyakoroltak.

Egyedi példák is jól tükrözik a projektek tervezettségének és indokoltságának másodlagosságát. Jóllehet a 2007–2013-as programozási időszak programja volt, de érdemes felidézni a „KÖZOP-3.5.0-09-11-2015 Kerékpárút-hálózat fejlesztés” elnevezésű projektet, hiszen a most közzétett Partnerségi Megállapodás rövid összefoglalójában is szerepel a kerékpárutak támogatása. 2015-ben, amikor már a korábbi programozási időszak elszámolása zajlott, 4 nap alatt mintegy 7 milliárd forintot osztottak ki kerékpárutak építésének támogatására. A megépült

⁵ <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/europai-unios-fejlesztésekert-felelos-allamtitkar/hirek/magyarorszag-toronymagasan-vezet-a-regioban-az-unios-forrasok-felhasznalasa-teren>

⁶ „A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007-2013-as programozási időszak vonatkozásában”, KPMG, 2017. március 2., 92. o.
https://www.palyazat.gov.hu/magyarorszag_i_europai_unios_forrasok_elemzese#

kerékpárutak kétes minőségéről és hasznosságáról több sajtótermék is beszámolt⁷, ami felveti a projektek kiválasztási gyakorlatának és ellenőrzésének hiányosságait is.

Másik jellegzetes példa a megkérdőjelezhető hasznosságú projektekre a különböző projektek keretében megvalósuló kilátó-építés támogatása. Ennek csak egy szembetűnő példája a Tyukodon 264 millió forint uniós támogatásból megépült 11 kilátó⁸. A projekt-kiválasztás és az ellenőrzés kérdésein túlmutatva, a projekt-tervezés átgondolatlanságára utal, hogy a turizmus fejlesztését haszontalan attrakciók támogatásával kívánja a kormány elérni. A fentebb már hivatkozott KPMG-tanulmány is utal rá, hogy komplex fejlesztések nélkül egy-egy attrakció támogatása nem növelte a vendégéjszakák számát.⁹

A forrásbőség és az abszorpciós kényszer azt is maga után vonja, hogy a források kezelői az egyes kiírásokra allokálható pénzt felültervezik, az elszámolható költségek szabályait széles körűen határozzák meg, és lehetőleg alacsony önrészt állapítanak meg. Ezzel megnövelik egyébiránt a járadékszedés lehetőségeit is, hiszen a kedvezményezetteknek akár még az elnyert támogatás egy részének korrupciós járadékként való „visszacsorgatása” után is érdemes megvalósítaniuk a projektet.¹⁰ Ez, az ellenőrzés többszintű problémájával kiegészülve, hozzájárul a rendszerszintű túlárazás jelenségéhez.

Szintén probléma, hogy a hatékony ellenőrzési mechanizmus szervezeti-intézményi keretei nem adóttak. A szabálytalansági eljárásokat, azaz az ellenőrzés első szintjét, ugyanazon irányító hatóságok végzik, amelyek a projektek kiválasztásáról is döntöttek. Így, hatékony ellenőrzés esetén a saját eredményességüket rontanák le az irányító hatóságok, mivel lehetőség szerint az uniós források 100%-át le kell tudni hívniuk. Arról nem is beszélve, hogy egyes esetekben az irányító hatóságok azon felelőssége is felmerülne, hogy kellő gondossággal eljárva választották-e ki a nyertes projekteket. Ezt támasztja alá az alábbi táblázat is, amelyben a visegrádi országokat hasonlítottuk össze abból a szempontból, hogy hány darab szabálytalanságot derítettek fel az irányító hatóságok, illetve, hogy a felderített szabálytalanságok a nekik allokált uniós forrásnak hány százalékát érintették.

	2013 – 2016		2013 - 2017		2014 – 2018		2015 – 2019	
	db	%	db	%	db	%	db	%
Csehország	3212	5,49%	3480	3,40%	2665	2,86%	2159	2,22%
Lengyelország	4731	1,60%	5461	1,74%	5103	1,89%	5017	1,83%
Magyarország	2442	1,22%	2808	1,20%	2886	1,31%	2697	1,41%
Szlovákia	1360	13,14%	1672	11,39%	1649	19,29%	1947	21,03%

Forrás: OLAF éves jelentései¹¹

Az adatokból az látszik, hogy habár a darabszámot illetően nem lóg ki a magyar mutató a visegrádi országok átlagából, az ellenőrzés alá vont projektek értéke a támogatások arányában

⁷ <https://rtl.hu/rtlklub/hirek/7-milliard-forintot-koltottek-el-nyilt-verseny-nelkul-hol-kiugroan-draga-hol-hullamos-kerekparutakra>

⁸ <https://24.hu/belfold/2017/06/30/tyukod-a-kilatonagyhatalom-sehol-ennyi-penzt-nem-adott-erre-az-unio/>

⁹ Id. 6. lábjegyzet, 163.o.

¹⁰ Id. 4. lábjegyzet, 5. o.

¹¹ https://ec.europa.eu/anti-fraud/about-us/reports/olaf-report_en

rendre a legalacsonyabb. A forrásfelhasználás egyetlen kiemelten kezelt kérdése az, Magyarország el tudja-e költeni az uniós pénzt, aminek eléréséhez hozzájárul a túlárazás. Így, tehát, a hatóságok mindaddig nem érdekeltek abban, hogy szigorúan ellenőrizzék a költségelszámolásokat, amíg ezt az EU ellenőrző szervei nem kifogásolják. A hazai rendszer fő célja a szabályosság uniós intézmények által elfogadható minimális szintjének biztosítása.¹²

Közbeszerzés

- ⇒ **verseny hiánya**
- ⇒ **hatékony ellenőrzési mechanizmus hiánya**
- ⇒ **jogorvoslati rendszer diszfunkciója**

A közbeszerzés területe általában, így Magyarországon is, meglehetősen kitett a korrupciónak. Jelentősen növeli a korrupció kockázatát, hogy a magyarországi közbeszerzési piacon a verseny nagyon korlátozott. Jóllehet a jogi szabályozás megfelelőnek tekinthető, de a gyakorlat nem tükrözi a törvénybe foglalt alapelveket, és azok kikényszerítése komolyan megkérdőjelezhető. Az ún. egyajánlatos közbeszerzési eljárások aránya az uniós értékhatár feletti eljárások esetében az egyik legmagasabb az EU-ban, 2019-ben az uniós értékhatár feletti eljárások 40%-ban csak egy ajánlattevő volt.¹³ A közbeszerzési piac koncentrációja szintén jelentős, amelyet egy példát kiragadva szemléltetünk: három, Mészáros Lőrinc által kontrollált vállalat és konzorciumi partnereik folyamatosan növelik részesedésüket a közbeszerzési piacon 2011 óta. Míg 2011 és 2016 között évente a közbeszerzések útján odaítélt szerződések kevesebb mint 1 %-át, addig 2017-ben az összes közbeszerzés értékét tekintve az 5,4 %-át, 2018-ban pedig a 3,7 %-át nyerték meg.¹⁴ Ennél is nagyobb arányban részesedtek az uniós támogatásból finanszírozott projektekből. Itt a társfinanszírozott közbeszerzések értékének mintegy 20 %-át, 426 milliárd forintot tudták elnyerni. Figyelemre méltó az is, hogy míg általában a végső szerződéses ár a becsült értékhez képest 6 %-kal alacsonyabb, addig a Mészáros Lőrinc és társai által nyert közbeszerzéseknél ugyanez 8,6 %-kal magasabb volt.¹⁵

Évente átlagosan tízezer körüli a közbeszerzési eljárások száma, egyes években ez megugrik tizenötezer darabra. A Közbeszerzési Hatóság ellenőrzési munkáját illetően idézünk a Hatóság 2019. évi beszámolójából: „2019. évben elrendelt ellenőrzések száma 68 db, a kivizsgált

¹² Id. 4. lábjegyzet, 9.o.;

Arra itt nem térünk ki, hogy az egyéb, a kormánytól független ellenőrzési mechanizmusok, pl. ügyészség, milyen hatékonysággal látják el az uniós források felhasználásával kapcsolatos feladataikat.

¹³

https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_per_policy_area/public_procurement/index_en.htm

¹⁴ 2019-ben ez az arány valószínűleg még magasabb: <https://mfor.hu/cikkek/vallalatok/rekordevet-zartak-a-kozbeszerzeseken-meszaros-lorinc-cegei.html>

¹⁵ Korrupció, gazdasági teljesítmény és jogállamiság Magyarországon – A Korrupció Érzékelési Index eredményei 2019-ben, a Transparency International Magyarország Alapítvány jelentése, 27-28.o.

<https://transparency.hu/wp-content/uploads/2020/01/Korrupci%C3%B3-gazdas%C3%A1gi-teljes%C3%ADtm%C3%A9ny-%C3%A9s-jog%C3%A1llamis%C3%A1g-Magyarorsz%C3%A1gon-CPI-2019.pdf>

szerezésszegések száma pedig 34 db volt¹⁶. A közbeszerzések folyamatba épített ellenőrzését a Miniszterelnökség közbeszerzési felügyeleti főosztálya végzi. Az ő munkájukat 2018-ban auditálta az Európai Bizottság, amely a sajtóban megjelent információk szerint súlyos, rendszerszintű hiányosságokat tárt fel.¹⁷ Ezt követően, szintén a sajtóban megjelent hírek szerint a Miniszterelnökség átszervezte a közbeszerzések ellenőrzését – korábban a főosztály munkájának 78-91 %-át kiszervezték külső tanácsadó cégeknek –, és 100 új köztisztviselőt vett fel a főosztály állományába.¹⁸ Információk hiányában egyelőre nem tudjuk megállapítani az átszervezett ellenőrzési mechanizmus hatékonyságát, de ez mindenképpen olyan terület, amelyet fontos lenne a nyilvánosság számára is elérhető módon, átláthatóan és folyamatosan értékelni.

A közbeszerzési piac problémáit egy bizonyos szintig korigálni lehetne rendes jogorvoslati módszerekkel is. Ugyanakkor álláspontunk szerint a magyarországi közbeszerzési jogorvoslati rendszer több okból is diszfunkcionális. Először is, a jogorvoslati díjak nagyon magasnak tekinthetők európai szinten is. A Közbeszerzési Döntőbizottság (KDB) kérelemre indult eljárásáért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakat 2012. január 1-i hatállyal emelték meg jelentős mértékben. Ez az esetszámban is azonnal megmutatkozott. Míg 2011-ben (és az azt megelőző években is) 810 darab jogorvoslati eljárást folytatott le kérelemre a KDB, addig 2012-ben már csak 516 eljárást. Ez folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, 2019-ben 211 darab eljárást indítottak kérelemre.¹⁹ A másik aggály, amelyet fel kell vetni a jogorvoslati rendszert illetően, az a KDB függetlenségének a kérdése. A 2015-ben elfogadott közbeszerzési törvény előtt, ideértve a 2011. évi és a 2003. évi közbeszerzési törvényt is, a KDB elnökét egy olyan tanács választotta meg, amelynek tagjainak többségét a kormány jelölte. 2015 óta a kormány által jelölt tagok, jóllehet kisebbségben vannak, ugyanakkor blokkoló kisebbséget tudnak létrehozni, tehát, praktikusán, a kormány által jelölt tagok jóváhagyása nélkül a KDB elnökét nem lehet megválasztani. A KDB intézményi függetlensége nem garantált a jogszabály által.

JAVASLATOK

A fentiek figyelembevételével a Partnerségi Megállapodás véglegesítése, illetve a további tervezés során az alábbi javaslatokat tesszük.

- **Forrásbőség és magas támogatásintenzitás elkerülése, közvetlen támogatások csökkentése, pénzügyi eszközök nagyobb arányú alkalmazása**

¹⁶ A Közbeszerzési Hatóság 2019. évi beszámolója az Országgyűlés részére, 62. o.

¹⁷ <https://24.hu/fn/gazdasag/2018/06/25/szegyenprojektek-miatt-veszit-magyarorszag-tobb-mint-100-milliard-forintot/>

¹⁸ <https://24.hu/belfold/2018/08/22/gulyas-gergely-bajkai-istvan-kozbeszerzes-andrassy-ut/>

¹⁹ A Közbeszerzési Hatóság 2011. évi beszámolója az Országgyűlés részére, 118. o.

A Közbeszerzési Hatóság 2012. évi beszámolója az Országgyűlés részére, 110. o.

A Közbeszerzési Hatóság 2019. évi beszámolója az Országgyűlés részére, 32. o.

Javasoljuk a források átcsoportosítását azokról a területekről, ahol az észszerű felhasználás lehetősége nem biztosított, így különösen a közvetlen gazdaságfejlesztésreallokált összegek arányát javasoljuk csökkenteni.

Javasoljuk, a visszatérítendő források, azaz a pénzügyi eszközök (hitel, kölcsön, garancia) nagyobb arányú alkalmazását, mivel ezek jóval szűkebb teret adnak járadékvadászatra, és az üzleti szempontok így jobban előtérbe kerülhetnek a döntések során.²⁰ A fentebb hivatkozott, a kormány által megrendelt KPMG-tanulmány is több helyen megállapítja, hogy a visszatérítendő támogatások esetében több változó tekintetében mutatható ki jelentős hatás, mint a vissza nem térítendő esetében. Ez alapján a pénzügyi eszközök keretében belül leszerződött összegeknek gazdaságilag nagyobb hatása van a kedvezményezett vállalatokra.²¹ „Összességében megállapítható, hogy a hitelprogramban résztvevő vállalatok jobban teljesítettek a versenyképességgel szorosabb kapcsolatban álló, az eredményesség és GDP mutatók tekintetében.”²²

➤ **A társadalmi és civil kontroll erősítése a projektek kiválasztásában és megvalósításában**

A jogszabályok önmagukban nem alkalmasak arra, hogy kiküszöböljék a korrupciót, szükség van a nyilvánosság és a társadalmi kontroll jóval magasabb szintjére is.

Javasoljuk az integritási megállapodások – mint a társadalmi kontroll-mechanizmusok egy kipróbált formájának – beépítését a 2021-2027. programozási időszak azon projektjeibe, amelyek kiemelten kockázatosak korrupciós szempontból. Az Európai Bizottság 2016-ban indított kísérleti projektet²³ európai szinten az integritási megállapodások tesztelésére, amelyben a magyar kormány is részt vesz két projekttel, a Transparency International Magyarország Alapítvánnyal partnerségben. Felajánljuk együttműködésünket abban, hogy kidolgozzunk egy új rendszert a 2021 – 2027. programozási időszakra, amely lehetővé tenné az integritási megállapodások szisztematikus alkalmazását.

Javasoljuk a támogatandó projektek céljának, tárgyának kiválasztásakor az állampolgárokkal, és helyi ügyek esetén, különösen a helyi lakosokkal való konzultáció bevezetését, hiszen arra is láttunk példát az előző programozási időszakban, hogy a „kereslet” és a „kínálat” nem találkozott, például, amikor buszmegállóra lett volna a helyi közösségnek szüksége, de mivel arra nem volt pályázat kiírva, így kilátóként tudták megvalósítani a buszmegállót.²⁴

²⁰ Ld. 4. lábjegyzet, 46. o.

²¹ Ld. 6. lábjegyzet, 111. o.

²² Ld. 6. lábjegyzet, 112. o.

²³ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/how/improving-investment/integrity-pacts/

²⁴ <https://24.hu/belfold/2018/01/10/a-legujabb-hungarikum-kilatot-epitettek-buszmegallo-helyett-mert-csak-arra-lehetett-palyazni/>

➤ **Az uniós projektek és a közbeszerzések hatékony ellenőrzési mechanizmusának kialakítása**

Javasoljuk a projektek ellenőrzési rendszerének felülvizsgálatát, és annak megfontolását, hogy az irányító hatóságon belül olyan ellenőrzési egységeket állítsanak fel, amelyeknek az intézményi függetlensége garantálva van, még akkor is, ha ugyanazon irányító hatóságon belül kerül felállításra, amely a projekteket elbírálja. Így, például, biztosítani kellene az ellenőrzési egységnél dolgozó köztisztviselők munkajogi védelmét, független, pártatlan bejelentővédelmi rendszert felállítani stb.

Javasoljuk, jöllehet ez a Partnerségi Megállapodás hatókörén részben túlmutat, a közbeszerzések ellenőrzési mechanizmusainak teljes körű felülvizsgálatát, a Közbeszerzési Döntőbizottság függetlenségének jogi garanciáinak megeremtését, valamint a jogorvoslati díjak csökkentését.

➤ **Decentralizáció és szubszidiaritás**

Javasoljuk egyes döntések regionális, vagy helyi szintre történő telepítését, jöllehet hatékony kontrollmechanizmusok nélkül egy decentralizált rendszernek is van korrupciós kockázata. Ugyanakkor ezzel egyrészt értelmet nyerne a központi ellenőrzés: hiszen az irányító hatóságok szervezetébe integrált ellenőrzés tárgya nem az irányító hatóság saját munkája lenne, másrészt a fentebb jelzett „kereslet-kínálati” probléma is kiküszöbölhető lenne. Az EU jogában is kiemelt helyet elfoglaló szubszidiaritás elve értelmében a döntéseket a polgárokhoz lehető legközelebb kell meghozni, pont azért, hogy a helyi szinten szükségesnek tartott döntéseket, jelen esetben fejlesztéseket támogassa a központi kormányzat. Ez a javaslat összhangban van a társadalmi kontroll erősítését célzó fentebbi javaslatunkkal is.

➤ **Az érintettek képzése, tájékoztatása, különös tekintettel a csalás elleni módszerek és a bejelentés módjának megismertetésére**

Javasoljuk az uniós források kezelésével foglalkozó köztisztviselők rendszeres képzését. Ehhez szintén felajánljuk együttműködésünket.

Továbbá, ismeretbővítő és tájékoztató kampányokban, a lakosságot célzó érzékenyítő képzésekben is számíthatnak együttműködésünkre.